

ואם היו לו בנים ומתו – לפירוש קמא תלוי במחלוקת ר"ה ור"י שם, אם קיים מצות פריה ורביה. ושמא אף לר"י כשר, מפני שקיים המצוה קודם שמתו אלא שעתה מתחייב שוב, ודי במה שפעם קיים. ולפרוש השני יש להסתפק בדבר.

משמע במשנתנו שהזקן שאינו ראוי לבנים פסול אף בדיעבד לאחר שדנו. וע' גם מנחת חינוך תצא, ז' [ודלא כמו שצדדנו בסנהדרין לו:].

'מזידין ועשו שוגגין' – מביאין כשבה' – נראה שאפילו אחד מהן מזיד – בטלה הוראה, ואפילו היו מאה דיינים ואחד מזיד – בטלה הוראה, שצריכים שיורו כולם. ומה שאמרו לעיל שבהרכין ראשו או שתק – נקראת הוראה, היינו דוקא כשהסכים שצריכים לעשות בפועל כדעת הרוב [והוא הדין אם אמר בפירוש שמותר משום שהלכה כרבים], אבל אם הרכין ראשו כאומר שגם דעתו כן – זה הוי שקר ואינו ראוי לומר שדעתו להתר בזמן שדעתו לאיסור. וקרוב הדבר שאינו אינו ממנין הסנהדרין בהוראה זו (עפ"י חזון איש, הובא לעיל).

'שוגגין ועשו מזידין' – היה אפשר לפרש 'מזידין' – שחוטאים גם על דעת שב"ד היו אוסרים. ואעפ"י שעכשיו ב"ד מתירין – זדון הוא [ולא דמי למה שחקרו האחרונים באונס כה"ג, דגם לולא האונס היה חוטא]. אלא שיש מקום לומר שזה נחשב 'שוגג' ולא 'מזיד', כיון שסוף סוף סבר שמותר. ואעפ"י שמכל מקום מצד אחר יש לפטור מקרבן, מפני שחסר ב'שב מידיעתו' [וע' לעיל ב. שצדדנו האם בעי' 'שב מידיעתו' כלפי הציבור בפר העלם דבר]. אבל לא קרי ליה התנא 'מזיד'.

ולכן פרשו הראשונים (רבנו חננאל ומאירי; תורא"ש כאן ובראש המסכת) שמדובר כשהחוטאים יודעים שב"ד טועים.

וכפי הנראה אין הכוונה במי שיודע כל התורה, שהרי משמע שמדובר על כלל הציבור, אלא מדובר על ידיעה בדבר מסוים. וכן מבואר בירושלמי שהביא הרא"ש (בריש המסכת); 'אם יודע את הדבר ואינו יודע כל התורה כולה – שכן עזאי הוא אצל אותו דבר'. וכאן הוא מזיד משום שאינו טועה במצוה לשמוע דברי חכמים כברישא. [וכן להסבר הירושלמי שם, כאן שכולם יודעים שב"ד טעו שייכת התראה].

דף ה

'רבי יהודה אומר: ז' שבטים שחטאו מביאין ז' פרים ושאר שבטים שלא חטאו מביאין על ידיהן פר' – כלומר, כל שבט ושבט מביא פר בגרירה, כמבואר בבבלי דלהלן.

ולפי מסקנת הסוגיא (בע"ב), דעת ר' יהודה לחייב פר לכל שבט ושבט גם כאשר לא חטא אלא שבט אחד בהוראת ב"ד הגדול. ואעפ"כ רבי כששנה במשנתנו דברי ר' יהודה לא אמר אלא 'שבעה שבטים' [ורש"י כתב אידי שאמר רבי מאיר שבעה, שהוא בדוקא, אמר רבי יהודה גם כן שבעה] – מכאן סמך לדברי הרמב"ם (שגגות יב, א יג, ב) שפסק כר' יהודה לגבי ר"מ ור"ש (כבעירובין מו:). לענין שכל שבט ושבט מביא פר, וכן לענין גרירת שאר השבטים בהבאת הפר, ובכל זאת לענין מיעוט שבטים שחטאו לא פסק כר' יהודה – מפני שעל דין זה חולקים חכמים נוספים, לא רק ר"מ ור"ש [וכמו ששנה רבי לענין שבט שחטא בהוראת בית דינו, שחכמים הם החולקים על ר"י. אע"פ דמוקינן בגמרא שחכמים היינו ר"ש – רבי שנה כן בשם חכמים, כי כן הלכה], כמתבאר מתוך הסוגיא בפסחים (פ), שאין חיוב פר אלא ברוב קהל.

ואע"פ שאנו נוקטים כר' יהודה ששבט נקרא 'קהל' לענין חיוב של כל שבט ושבט, מ"מ אין דינו כ'קהל' לענין תחילת החיוב, לחייב שבט אחד, אלא צריך עשיית רוב הקהל כפשוטו, אלא שנתרבה שכל שבט ושבט מביא (עפ"י חזו"א יד, כא. וע"ש עוד בסק"ד).

תנו רבנן ידעו שהורו וטעו מה הורו יכול יהו חייבין, ת"ל... – וחייב כל יחיד ויחיד להביא כשבה ושעירה (רמב"ם – שגגות יד, ד). וזה כדעת הסובר [כמו שפסק הרמב"ם להלכה] יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב. ולמאן דאמר פטור – אין חיוב קרבן ליחיד.

ואף על פי שכבר נתבאר על פי פסקי הרמב"ם שאין תורת קרבן יחיד בציבור שחטאו בהוראה, שונה כאן שנתמעט מעיקרא בפרשת חיוב פר, כל שלא נודעה החטאת, הלכך הרי זה כציבור שחטא שלא בהוראה, שמביא כל יחיד ויחיד קרבנו (ע' בחדושי הגר"ח הלוי הל' שגגות).

ומבואר בתורא"ש שהוא הדין כאשר יש ספק בחטא; האם חטאו בהוראה זו או באחרת, כגון שהורו שחלב הקיבה מותר ואכלו הציבור חלב ולא נודע איזה חלב אכלו – מביאים הציבור אשם תלוי. וכוונתו אפילו אחר שב"ד חזרו בהן, שיש ספק אם חייבים פר או חטאת יחיד – מביא כל יחיד ויחיד אשם תלוי, משום ספק חיוב חטאת יחיד.

אך נראה שזהו רק למ"ד יחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור, אבל למאן דמחייב, גם באופן זה יהא היחיד חייב חטאת, שהרי יש כאן אכילת חלב ודאית. והרי כאן אין מביאים ב"ד את הפר, מפני חסרון ידיעת החטא, ממילא חייבים חטאת יחיד (עפ"י חזו"א יד, כב).

תלמוד לומר ונודעה החטאת ולא שידעו החוטאין – הרמב"ם (יד, ד ובלח"מ) מפרש [דלא כפרש"י] 'לא שידעו החוטאין', שאם החוטאים מודיעים לבית דין ואומרים להם, בכך וכך הוריתם לנו – אין מביאים פר, מאחר ובית דין עצמם אינם יודעים הדבר.

(ע"ב) זיעמד יהושפט בקהל יהודה וירושלם בבית ה' לפני החצר החדשה – מאי חדשה אמר ר' יוחנן: שחידשו דברים ואמרו טבול-יום אל יכנס במחנה לוויה – 'פירש מו"ר הרב מפוניבז' זצ"ל דלא הוסיפו איסור על הטבול-יום, אלא חידשו תוספת קדושה בחצר –] 'החצר החדשה', וממילא נאסר הטבול יום' (מהגר"א נבנצל שליט"א). ויש מי שפירש 'חצר החדשה' ממש, שבנה חצר חדשה שלא נתקדשה בקדושת מחנה לוויה, לצורך טבולי יום – מאחר וגזר שלא ייכנסו למחנה לוויה (עפ"י משך חכמה נשא ה, ב).

'לפני החצר החדשה' גימטריא: טבול יום אל יכנס במחנה של לווים (זכרון יוסף, מובא בגה"ש לרעק"א).

יכול [תהא] נאכלת חטאת ללוים – צ"ל 'חטאת הלוים' (ב"ה; באר שבע; ר"ב רנשבורג; גליונות קה"י. ומקרא זה מדבר בקרבנות הלוים ביום לקיחתם לשרת בקדש).

דף ו

אי נמי דחטאו שבעה שבטים, ושאר ניהו בגרירה – לפי מה שהסקנו לעיל, גם שבט אחד שחטא בהוראת ב"ד הגדול, שאר השבטים נגררים על ידו ומביאים. ומכאן ראייה שלענין זה אין נוקטים להלכה

ד. יש מי שפרש בדעת הרמב"ם [דלא כרש"י ותוס'] שהגדרת 'עוקר כל הגוף' תלויה בהגדרת 'דבר שהצדוקים מודים בו', שכל דבר המפורש בתורה והצדוקים מודים בו, נחשב כעקירת כל הגוף. ודבר הנלמד מדרשה הרי זה 'ביטול מקצת וקיום מקצת' (עפ"י קרן אורה).
ה. יש צד בתורא"ש לומר שרב יוסף חולק על דינו של שמואל, להצריך דבר שאין הצדוקים מודים בו.

אף לענין פטור היחיד העושה על פי בית דין (לחד מאן דאמר) נראה שפטור כל שאין שם 'הוראה', וכמו שאמרו ביבמות צב. הורו ששקעה חמה ולבסוף זרחה, אין זו הוראה אלא טעות, והיחיד חייב. ונראה לכאורה שה"ה הורו בדבר שהצדוקים מודים בו. ואפשר שה"ה בעוקרים כל הגוף. וע' בירושלמי סוף ה"א.

ג. אין חייבים פר עד שיהיו הדיינים נוכחים כולם, ושיהא שם מופלא שבב"ד (אפילו אינו ממנין הסנהדרין. רש"י, ר"ד), ושיהיו כולם ראויים להוראה, שיהיו מיוחסים, וראויים לבנים. אבל חסר אחד מכל התנאים הללו – פטורים. וכן אם אחד מתברי הב"ד אמר להם טועים אתם (בשעה שעמדו למנין ופסקו ההוראה. חזו"א). – פטורים.
אין מביאים פר אלא כשההוראה היתה בשגגה וגם חטא הציבור היה בשגגה. אבל שוגגים ועשו מזידים – פטורים. מזידים ועשו שוגגים – מביאים החוטאים כשבה ושעירה.

דף ה

ח. כמה פרים מביאים בהוריות דלהלן, ומי מביא?

- א. הורו ב"ד הגדול ועשו רוב הקהל על פיהם.
- ב. הורו ב"ד הגדול ועשו שבעה שבטים או רובם.
- ג. הורו ב"ד הגדול ועשו ששה שבטים והם רובו של קהל, או שבעה ואינם רובו של קהל.
- ד. הורו ב"ד הגדול ועשו שבט אחד (או רובו) או מיעוט שבטים.
- ה. הורה ב"ד של שבט אחד, ועשה אותו השבט.

א. הורו ב"ד הגדול ועשו רוב הקהל [מ"ב שבטים] על פיהם; לדברי רבי מאיר, בית דין מביא פר אחד [ובעכו"ם: פר ושעיר. וכן בכל מקום, דין עכו"ם בפר ושעיר מקביל לשאר עבירות בפר]. רבי יהודה אומר: י"ב שבטים מביאים י"ב פרים, ואין ב"ד מביא. רבי שמעון אומר: י"ג פרים; פר לכל שבט ושבת, ועוד פר אחד מביא ב"ד הגדול.

הלכה כר' יהודה (רמב"ם שגגות יב-יג. ואעפ"י שמלשון סתם משנה (להלן ז. כפרש"י) נראה כרבי מאיר).

ב. עשו שבעה שבטים עפ"י הוראת ב"ד הגדול, רוב של כל שבט והם רובו של קהל; לדברי רבי מאיר, ב"ד מביא פר אחד. לרבי יהודה, כל שבט מביא פר. ואף שאר השבטים שלא חטאו, נגררים אחר החוטאים ומביא כל שבט פר. רבי שמעון אומר: מביאים שמונה פרים; שבעה ע"י כל שבט ושבת שחטא, ועוד אחד ע"י ב"ד הגדול.

א. אפשר שהוא הדין אם חטאו בנוסף לשבעה שבטים, עוד מיעוט משבט שמיני, לרבי שמעון משתתפים המיעוט עם אחד מהשבטים (עפ"י חזון איש).

ב. מלשון התוס' במנחות (מה. ד"ה בשבעה) נראה שחטאו שבעה שבטים עפ"י ב"ד, ועשו מיעוט מכל שבט משבעת

השבטים – מביאים פר לרבי יהודה ולא כו"ש. וצ"ע. [ונראה דוחק גדול להגיה בדבריהם 'מיעוט קהל במקום 'מיעוט שבט', וסובר ר' יהודה כר' שמעון בן אלעזר שמביאים פר, ע"ש].

ג. עשו ששה שבטים והם רובו של קהל, או שבעה שבטים ואינם רוב הקהל; לתנא קמא אליבא דרבי מאיר, הרי זה כמיעוט קהל שחטאו, ואין שם הבאת פר. ולרבי שמעון בן אלעזר בשם רבי מאיר, הרי זה כרוב קהל שחטאו, שב"ד מביאים פר, ולר' שמעון מביאים שני פרים, אחד ע"י אותם שבטים שחטאו ואחד ע"י ב"ד הגדול. (מעניי – משמע מיעוט. כי לכל העם – ריבוי. הכיצד, ששה והם רוב או שבעה ואינם רוב – חייבים).

א. הרמב"ם (יב,א) פסק כרשב"א [כי הברייטא סתמה דבריו בלשון חכמים. מפרשים]. ואפילו כשחטא שבט אחד והוא רוב קהל – מביאים שנים עשר פרים בגרירה. ודלא כמו שאמרו בירושלמי שרק בששה שבטים אמר רשב"א, ולא בפחות.
ב. חטאו ששה שבטים ועוד מיעוט משבט שביעי; לפרש"י הרי זה כששה שבטים, ולרבי שמעון מביאים החוטאים פר אחד וב"ד פר אחד).

ד. שבט אחד שחטא עפ"י ב"ד הגדול: לדברי ר"מ אין מביאים פר, ודין החוטאים כיחיד שעשה בהוראת בית דין, ששבט אחד אינו קרוי 'קהל'. רבי יהודה אומר: כל אחד מי"ב השבטים מביא פר [מדין 'גרירה' ע"י השבט שחטא, ולדבריו שבט איקרי 'קהל']. רבי שמעון אומר: שני פרים; אחד ע"י השבט שחטא ואחד ע"י ב"ד.

בזה פסק הרמב"ם דלא כרבי יהודה, שבמיעוט שבטים ומיעוט קהל אין הבאת פר ע"י כל שבט ושבט. ומבואר בדברי המבי"ט ובלחם משנה (יב,א) שאותו השבט מביא פר, מפני שנקרא 'קהל'.

ה. הורה בית דין של שבט ועשה אותו השבט על פיו; לר"מ ור"ש דינם כדין יחידים שחטאו. ולרבי יהודה, אותו השבט מביא פר, ותו לא.
ופסק הרמב"ם כדעה ראשונה, שאין הפר קרב אלא בהוראת בית דין הגדול, אבל בהוראת ב"ד של שבט – הרי זה כיחידים שחטאו.

ט. מה הדין כשהורו ב"ד וטעו ועשו רוב ציבור על פיהם, ועתה מסופקים מה היתה הוראתם המוטעית, אם בחלב אם בדם [והציבור נכשלו בשניהם], וכיו"ב.

אם לא נודע לבית דין באיזו הוראה חטאו – פטורים (ונודעה החטאת אשר חטאו עליה).

א. גם כשב"ד מסופקים במה הורו בטעות, אינם מביאים אשם תלוי (רמב"ם יב,ב עפ"י משנה ט.). וכל יחיד ויחיד חייב כשבה ושעירה כשנודעה לו חטאתו, לדעת האומר יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב (רמב"ם).

ואפשר כשחטאו רוב ציבור עפ"י בית דין, באופן שאין ידיעה ודאית על החטא, חייב כל יחיד ויחיד אשם תלוי עד שיוודע החטא [למאן דאמר יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב], כיון שהב"ד אינו מביא אשם תלוי (עפ"י חזו"א טו.).

ב. נראה שבכלל דין זה, כאשר בית דין חוזרים בהם מהתרם מחמת הספק – שאין זו 'ידיעה'. [ונפקא מינה כגון שחטאו רוב ציבור וחזרו בהם ב"ד מספק, ואח"כ נתמעטו ונודע לב"ד בודאי שטעו – למאן דאזיל בתר ידיעה

- יהיו פטורים, ולא נאמר כבר נודע להם בשעה ראשונה שחזרו מהוראתם, כי אז לא היו ודאיים].
- ג. כתב הרמב"ם (יד, ד) שצריך שהחטא יתודע לב"ד עצמם ואין די בכך שהציבור יודעים ואומרים לב"ד.
- ד. אף למאן דאמר ציבור מביאים, צריך שיוודע לבית דין במה חטאו. וגם צריך שהחוטאים ידעו. ואפשר שאף למ"ד ב"ד מביאים, צריך שהציבור ידעו חטאם (עפ"י חזון איש).

דף ו

- י. א. שעיר חטאת הלויים האמור ב'בהעלותך', האם היה נאכל?
ב. קרבנות שהקריבו שבי הגולה בימי עזרא – על מה הביאום?
א. חטאת שהביאו הלויים כשנבדלו לעבודה, לא היתה נאכלת (ופר שני – שני לעולה, להיותה כמוה).
- ב. קרבנות שהקריבו שבי הגולה, באו על עבודת כוכבים שעשו בימי צדקיהו [ורוב הקהל שבימי צדקיהו היו בחיים בשעת ההקריבה], ואע"פ שחטאו במזיד – הוראת שעה היתה שיתכפרו בקרבן. והרי מנין הקרבנות מוכיח שהוראת שעה היתה.
- יא. האם כהנים נקראו 'קהל'? האם שבט לוי בכללו נקרא 'קהל'? האם אפרים ומנשה נמנים כשני קהלים או כאחד?
הסיקו שכהנים אינם נחשבים 'קהל' [שאם כן נמצאו יותר מי"ב 'קהל'ים].
כלל הלויים; בתחילה אמר רב אחא בר יעקב ששבטו של לוי אינו קרוי 'קהל', שאין נקרא 'קהל' אלא מי שיש לו אחוזה (הנני מפרך והרביתך ונתתיך לקהל עמים ונתתי את הארץ הזאת לזרעך אחריו אחזת עולם). ולדעה זו אמר אב"י, יש להחשיב את אפרים ומנשה כשנים [כדי להשלים מנין י"ב ששנו במשנה]. ואולם רבא אמר שאפרים ומנשה אינם נחשבים כשנים אלא לענין נחלה [וכן לחנותם בדגליהם – שהוקשו לנחלות. וכן לענין קרבנות הנשיאים – משום כבודם], אבל לשאר דברים – הרי הם כשבט אחד. ולדעה זו צריך לומר ששבט לוי נחשב 'קהל' הגם שאין לו אחוזה, שאם לא כן נחסר אחד מי"ב 'קהלים' ששנינו. הלכה כרבא שאפרים ומנשה אינם חשובים כשני שבטים לעניננו (רמב"ם יג, ב). וכן בחשן ובאפוד הם רשומים כאחד. וכן בברכת יעקב. וע"ע ב"ב קכב אודות נחלת אפרים ומנשה ושבט לוי לעתיד לבוא.
ולענין ההבטחה שלא יכלה שבט מירשאל, נחשבים אפרים ומנשה כשני שבטים (עפ"י חדושי הגר"ז – ויחי. ומ"מ גם שבט לוי יש לו ברית בפני עצמו שיהא קיים לעולם, כמפורש במקראות. ע' דרשות בית ישי ח"א ז באורך).

- יב. ההלכה של חמש חטאות המתות – האם היא נאמרה גם בחטאת ציבור? ומה דין חטאת השותפים?
ולד חטאת ותמורת חטאת – אין אפשרות להימצאותם בשותפים ובציבור, שהרי אין חטאת ציבור נקבה, וכן אין תמורה אלא ביחיד.
חטאת שנתכפרו בעליה באחרת בחטאות של ציבור; רבי יהודה אומר: פר ושעיר של יום הכפורים שאבדו והפריש אחרים תחתיהם – ימותו כולם. ר"א ור"ש אומרים: ידעו עד שיסתאבו, ולא ימותו.
וכן חטאת שעברה שנתה – שיטת ר"ש שאינה במיתה אלא תרעה עד שתסתאב, שההלכה של חטאות